

ХРОНИКА

ГЕОГРАФИ — ЛАУРЕАТИ НА СТАЛИНСКА ПРЕМИЯ ЗА 1952 г.

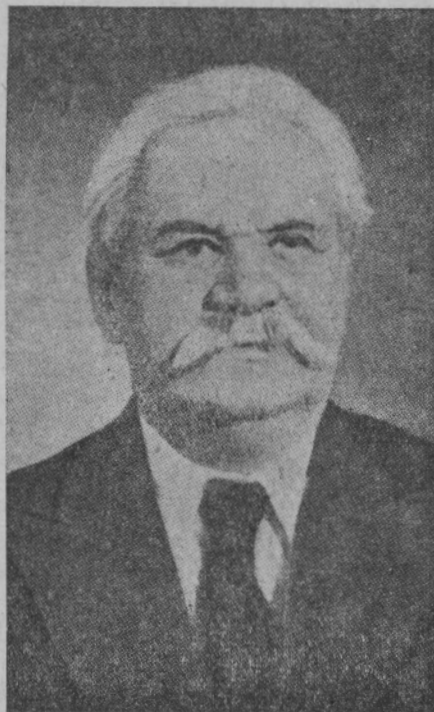
НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВИЧ БАРАНСКИ

През 1952 г. съветската географска наука бе удостоена с висока чест. Четирима от нейните представители бяха наградени със Сталинска премия. Това са Н. Н. Барански, Ф. Н. Красовски, А. А. Изотов и Б. А. Федорович. Докато последните трима работят в областта на физическата география и частно в картографията и математическата география, Н. Н. Барански е посветил почти целия си прекрасен и плодовит живот на икономическата география, на науката, която е призвана да играе огромна роля в невиджданото в историята гигантско социалистическо строителство на СССР и в страните с народна демокрация. Друг съветски икономико-географ, който също така заслужено стана лауреат на Сталинска премия, е професорът от Московския университет И. А. Витвер. Съветските географи заслужено могат да се гордеят с делата на своите първенци — Витвер и Барански, които сложиха основите на съвременната съветска икономическа география.

Отечеството на икономическата география е Русия. Още преди два века великият Михаил Ломоносов въведе за пръв път термините „икономическа география“ и „икономическа ландкарта“, като вложи в тях правилен смисъл. Барански, верен на заветите на Ломоносов, постави като един от факторите на икономическата география подробното познаване на физическата география и на географската карта и така наистина чрез упорита и последователна принципна борба спаси съветската икономическа география от атаките на левичарите — географи-нихилисти.

Освен това Н. Н. Барански разви районното направление в икономическата география и прокара ясна граница между нея и политическата икономия, както и останалите икономически дисциплини.

Изхождайки от затрудненото икономическо положение на младата съветска държава в епохата на интервенцията и блокадата, Н. Н. Барански се ориентира към търсенето на природните източници и установяването на производителните сили на новата и социалистическа родина. Така той намира пътя, който го извежда до успешното разрешаване на великата задача — изграждане на социализма въз основа на познаването на разпределението на тези източници и сили; а това става не чрез отрасловия и статистически метод на Ден, а чрез системното упорито порайонно изучаване на даденостите и възможностите на необятната съветска страна.

Използвайки критически натрупания опит от по-старите руски географи по районирането, използвайки и гениалните указания на Ленин, които могат да се почерпят от труда му „Развитие на капитализма в Русия“, познавайки огромната важност на ГОЭЛРО, Н. Н. Барански всеотдайно почва на изгражда своята известна икономикогеографска школа, като в същото време най-енергично и задълбочено работи като преподавател по любимия свой предмет. Той издава в 1926 г. първия свой учебник „Икономическа география на Съветския съюз. Преглед по областите на Госплана“. Скоро вече Н. Н. Барански бива правилно и високо оценен като методолог на икономическата география и неговите схващания са идентични с тези на най-висшите инстанции в СССР: ЦК на ВКП(б) и СНК. Концепциите на Барански можем да видим и в историческото постановление на тези две инстанции от 16 май 1934 г. — постановление, което за дълги времена определи пътя на съветската географска наука, освобождавайки я от вредните пристъпи на „безпространствената“ и „противоестествена“ география на „левичарите“.

Н. Н. Барански определи своя материален обект на изследването — комплексния териториален район — съчетание на производителните сили. Последните не са аритметически сбор на отраслите на народното стопанство, но обхващат и формите на обществените отношения, образуващи се на базата на производството. Това вече е повишаване на икономическата география на нов, много по висш етап и тук заслугата практически е преди всички на Н. Н. Барански.

В 1927 г. Н. Н. Барански написа труд „За постановката на курса по икономическа география“. Тук той даде редица ценни указания. Междувременно неговият първи учебник претърпя няколко издания и се наложи повсеместно със своите високи качества, които постоянно се подобряваха; а здравите му възгледи направиха, щото още в 1934 г. да му се повери редактирането на списанието „География в школе“ — еписание, което в голяма степен дължи своя висок уровен и правилен курс на Н. Н. Барански, който едва в 1948 г. напусна по здравословни причини редакторския пост.

Барански бе атакуван не само от географ-нихилистите. Не липсваха атаки и по повод неговото смело придържане към порайонното направление. Но и тук той с чест отстоя своите позиции и днес вече не може да има спор по тяхната правота. Добра мотивировка дава той и на схващанията си по училищната методика в труда си „Очерци по училищната методика на икономическата география“, излязла през 1946 г. Впрочем няма нищо чудно в това, че този труд е така издържан, като се знае, че Барански е един от творците на така добре изработените програми по география в съветските средни училища.

При работене на своите трудове Н. Н. Барански винаги е влагал голяма добросъвестност, търпеливо събиране и систематизиране на материалите, правил е задълбочени и правилни изводи — оттук и високото качество на трудовете му, които при това са работени по диалектикоматериалистически метод.

Награденият със Сталинска награда „Учебник по икономическа география на СССР“ е работен и подобряван именно така и по този начин е стигнал до положението да бъде пособие далеч извън Съветския съюз, да бъде образец за много географи и да отваря нови пътища за развитието на икономическата география като прогресивна творческа наука, служеща на каузата на милиони трудещи се — изграждане на социализма и комунизма.

Радостта, която съветските географи изпитват от удостояването на другаря Барански с най-високото научно отличие на Съветския съюз, е и наша радост, радост и на българските географи, които имат честа и щастие да се смятат за ученици на големия и предан син на великата пролетарска родина — Николай Николаевич Барански

А. С. Бешков

Н. Н. Барански

ОПИТЪТ ПРИ МОЯТА РАБОТА НАД УЧЕБНИКА ПО ИКОНОМИЧЕСКА ГЕОГРАФИЯ НА СССР

Пиша по молба на редакцията на „Географската серия на известията на АН СССР“ да дам бележка по горната тема във връзка с присъдената ми Сталинска премия за дванадесетото издание на този учебник.

Не ми е така лесно да изпълня тази молба, тъй като с работа над този учебник е запълнена, може да се каже, цялата втора половина на живота ми. А началото на тази работа почна още в 1918 г., когато станах преподавател по икономическа география в пречистенските курсове за работници и едновременно с това почнах да чета лекции в работническите клубове в Москва.

В предговора към „Христоматията по икономическа география“ (изд. на комунистическия университет „Я. М. Свердлов“, 1927) аз писах така за това време: „Преживяната от нас в епохата на блокадата и гражданската война стопанска разруха постави въпросите за това, „кое у нас откъде се взема“ и „къде се е дянало всичко“, т.е. въпроси за разпределението на селското стопанство, на добиващата и обработващата промишленост, постави ги като най-парещи въпроси на самото съществуване пред най-широките маси на населението, като не се изключваше и политически пасивната, еснафска негова част. Еснафлиите разрешаваха този въпрос егоистично, за себе си, по способа на „пълните чували“ — нещо, което беше също така своеобразна практика за изучаване на икономическата география.

Съзнателният пролетариат разрешаваше тези въпроси в името на общите интереси на всички трудещи се с героична борба по фронтите.

Да си спомним лозунгите, с които струпаният в Ленинград и около Москва фабрично-заводски пролетариат отвоюваше от белогвардейците и интервентите заграбените от тях суровинни краища от Промисления център: „Към Донбас за въглища!“, „Към Баку за нефт!“, „Към Туркестан за памук!“, „Към Сибир за жита!“ — такива бяха бойните формулировки, достъпни за масовото съзнание, формулировки на основните взаимодействия между отделните райони на нашата територия.

Именно широкият масов интерес към въпросите на икономическата география ме подбуди да се заема с нея за пръв път в живота си, тъй като всред стотината дисциплини, които изучавах в Московския търговски институт, нямаше икономическа география; там аз най-вече се занимавах с политическа икономия и икономическа политика. По-отблизо и по-задълбочено се заех с икономическата география от 1921 г. във връзка с лекциите за комунистическия университет „Я. М. Свердлов“. Именно за слушателите на комунистическите висши учебни заведения аз съставих своя първи учебник, който претърпя три издания — „Икономическа география на Съветския съюз. Преглед по областите на Госплан“ (Гиз., 1926, 1927).

Както показва и самото заглавие на този учебник, още от самото начало на своята дейност в областта на икономическата география аз заставах решително и убедено на релсите на съветското районно направление, сложило се в работите на ГОЭЛРО и в работите на ГОСПЛАН по икономическото райониране.¹

¹ Не е излишно да се посочи, че съветското районно направление не само не отрича общата (в това число отраслева) икономгеографска характеристика на страната в цялост, но даже и настоява на необходимостта от такава характеристика като въведение в района преглед. Като доказателство на това положение в моите „Очерци по методиката на училищното преподаване на икономическа география“ се привежда цял ред от аргументи.

В същата 1926 г. аз взех участие в конференцията на преподавателите по икономическите дисциплини в съветските партийни школи, откъдето излязох с проект за програма, съставена в духа на съветското районно направление. От 142 часа в нея се отделяха за общото въведение 22 часа, за общия преглед на СССР — 34 часа, а останалите 86 часа — за районен преглед.

В доклада си аз подхвърлих на рязка критика господстващото у нас дотогава отраслово статистическо направление, възглавявано от проф. Ден. В статията си „Въпросите на икономическата география на конференцията на преподавателите по икономически дисциплини в съветските партийни школи“, поместена в сборника с материалите по тази конференция, аз писах: „Първото, което трябва да се констатира, е фактът, че нито новата програма, опираща се на районното изучаване, нито тезисите, представени в обосновката ѝ, нито докладът не предизвикаха никакви принципиални възражения на пленума на конференцията, където поради отсъствие на опоненти не се откриха разисквания, нито в секцията, където от самото начало разискванията взеха стъвършено конкретен, строго делови характер. Получи се такава картина, че традиционното, отраслово статистическо направление в икономическата география умира от естествена смърт, без да успее през времето на своето практическо приложение в преподаването да спечели за себе си нито един привърженик сред преподавателите на съветските партийни школи.“

След това аз съставих приспособен към тази програма „Кратък курс по икономическа география“ в три выпуска, който претърпя 5 издания. В първия выпуск се даваха „Общи понятия и очерк на световното стопанство“ и „Кратък очерк на най-важните чуждестранни държави“ (написан от Л. Д. Синицки), във втория выпуск — „Общ преглед на СССР“ и в третия — „Районен преглед на СССР“.

В 1929 г. се състоя с мое участие „Всеруско съвещание на преподавателите по география“, където в резолюцията по методическите въпроси на икономическата география между другото бе казано: „Да се признае, че като основни задачи на икономическата география се явяват: а) изследване разпределението и пространственото съчетание на стопанските явления (включвайки в това понятие и формите на стопанството) и установяване законите на това разпределение; б) характеристика на страните и на районите откъм тяхното стопанско своеобразие.

. . . не може да се постави знак за равенство между икономическата география и конкретната икономика изобщо, а също така не бива да се смятат за икономикогеографски работите по състоянието на отделните отрасли. . . Като основно понятие на икономическата география се явява географското разделение на труда, свързващо в едно изследването и на отделните отрасли, и на отделните райони; географското разделение на труда трябва да бъде основна категория при построяване на научната система на икономическата география. . .

. . . картата в икономическата география е необходимо оръдие на познанието и една от най-важните задачи в областта на построяването на икономическите карти трябва да бъде разработката на методологията на картографирането на икономическите райони въз основа на тяхната типология и систематика.

. . . поредна задача на икономическата география за най-близкия период трябва да бъде разработката на теоретичните въпроси (законмерности в разпределението на стопанските явления, типове икономически райони и др.); задълбочаване и уточняване на методологията на икономическата география са необходими за придвижване напред както в научно-изследователската област, така и в методическата.

Особено важна задача на икономическата география трябва да бъде научната разработка на въпросите, свързани с практическите потребности на социалистическото строителство.“

На същото съвещание по доклада „За положението на географията и поставянето на програмата“ беше приет следният учебен план на училищната география: V година на обучението — физическа география на краеведчески материал, VI — странознание на света, VII — странознание на СССР, VIII — икономическа география на света, IX — икономическа география на СССР. Както се вижда, планът е твърде близо (със спиране само в VIII и IX година) към този, който в 1934 г. получи утвърждение с известното историческо постановление на СНК на СССР и ЦК на ВКП (б).

Но в промеждутъка 1929—1934 г. нашата география трябваше на преживее кратковременното, но твърде пагубно за нея засилване на „левичарите“.

Съставените от аспирантите на Ленинградския университет — ученици на Ден—учебници не представляваха в научно отношение нищо друго, освен „грубо политизирана деновнина“. В предговора към учебника за капиталистическите страни бе писано: „Основното положение на авторите в раздела за икономическа география на капиталистическите страни беше да покажат конкретно хода на всеобщата криза на капитализма, специфичните особености на нейното проявление в различните страни, специфичните условия на назреването на революционния процес в тях.“ И капиталистическите страни, и районите на СССР се даваха не в реда на географското съседство, а по социално-политически типове. Във въпросника за Румъния нямаше нито дума за Дунав, нито за Карпатите, нито за пшеницата, нито за петрола, а само за националния въпрос, за аграрния въпрос и за борбата на класите и партиите.

Нихилистичното отношение на „левичарите“ към природата намери своето класическо изражение в известното изречение на Гуревич: „Природата изобико без отношение към определена обществена формация не съществува“ (Списание на фронта на комунистическото просвещение, № 4—5, от 1931 г.). Също такава нихилистично отношение на „левичарите“ към пространството и към картата имаше за свои резултати това, че приложената към техния учебник карта беше задържана от картографското ведомство като безграмотна.

В „Учителски вестник“ техният учебник беше посрещнат с фелетон под изразителното заглавие: „Учебник, по който не бива да се учи“. В нашия печат географският нихилизъм на „левичарите“ отначало срещаше добродушно ироническо отношение във фелетоните, „Съзри при глобуса“ и „Разговори на нашата маса“, където между другото се поставяше такъв въпрос: „А как стои работата с географията? Знаят ли учениците от този учебник на какъв океан или на каква река лежи Ню Йорк, или ще го взнаят само като „център на капиталистическите противоречия!“

В Постановлението на ЦК на ВКП(б) „За началното и средно училище“ от 5. IX. 1931 г. географията бе включена в числото на науките, основите на които училището трябва да заложи в умовете на бъдещите студенти. Този факт обаче не внуши на „левичарите“ ни най-малко почитание към географията и те даже стигнаха дотам, че изготвиха за икономическата география друго название без споменаване на омразната им дума география, а именно „Политическа икономия in concreto“.

Докато аз няхах ни най-малка склонност да се занимавам с география в левичарски стил, т. е. „противоестествена“ и „безпространствена“ география, в годините на „изобилието на левичари“ се заех здраво с икономическата картография, в резултат на което се явих впоследствие два випуска от курса под това заглавие.

На 25 август 1932 г. излезе постановлението на ЦК на ВКП(б) „За учебните програми и за режима на началното и средно училище“, в което по линията на географията бяха дадени указания да се опрем на картата и на физическата природна география; „левичарите“ след това бяха очистени от Наркома на просветата и по поръчение на същия аз съставих учебник за средното училище „География на СССР“, който претърпя две издания.

Най-досле на 16 май 1934 г. излезе историческото постановление на СНК на СССР и на ЦК на ВКП(б) „За преподаването на географията в началното и средно училище в СССР“. В това постановление бяха дадени не само основните установки за опиране върху физическата география и картата, но също така и учебен план по география със забележимо увеличение на числото на часове, особено по физическата география, и с пренасянето на икономическата география в по-горните класове (VIII и IX); освен това бяха предвидени цял ред конкретни мероприятия по обезпечаване преподаването на географията в училищата с всички необходими пособия, а бяха дадени и персонални поръчения за съставяне на учебници, при което на никого от „левичарите“ не бе дадено ни едно поръчение.

В уводната статия на „Правда“ от същата дата недостатъците на училищното преподаване по география бяха формулирани в следните думи: „... в нашето училище малко работеха с картата, не даваха на учениците отчетливи знания по физическа география. Географията, както и историята нерядко се превръщаха в заучване на схеми и социологически обобщения.“

Учащите се криво ляво знаеха икономиката на съветската и на капиталистическите страни, но не знаеха географските названия на реките, градовете, планините. В най-добър случай географията се подменяше с икономическа политика. Икономиката и политиката първенствуваха над географската специфика.“

Два месеца след това излезе постановление „За преподаването на икономическата география във ВУЗ-овете“ на Президиума на Комитета по висшето техническо образование при СНК на СССР от 14. VII. 1934 г. В това постановление се казваше, че „постановлението на СНК на СССР и ЦК на ВКП(б) за преподаването на географията в началното и средно училище има огромно значение и за преподаването на икономическата география във ВУЗ-овете и ВТУЗ-овете че „програмите по икономическа география недопустимо дублират теорията на империализма, икономическата политика, отрасловите икономики и т. н.“, че „центърът на тежестта на преподаването на икономическата география трябва да бъде съсредоточен върху изучаването на голям конкретен икономгеографски материал, систематически отразяван на картата; спецификата на икономическата география, разместването на производителните сили, икономическото райониране трябва да бъдат в центъра на вниманието на професорско-изследователския състав. Основното съдържание на икономическата география трябва да се дава в районно изложение. Специално в курса по икономическа география на СССР не по-малко от 70 % от времето трябва да бъде отделено за неговите икономически райони.“

По такъв начин районното направление беше утвърдено и във висшето училище, значи и в науката, нещо, което лиши „левичарите“ от възможността за каквито и да са „уговорки“.

Съгласно персоналното поръчение в постановлението на СНК на СССР и ЦК на ВКП(б) от 16. V. 1934 г. написах този учебник по икономическа география на СССР, който в XII свое издание на втората година след раздаването на сталинските премии за учебници бе удостоен с такава награда.

От същата 1934 г. аз бях назначен и за редактор на списанието „География в школе“, което водих (с прекъсване през годините на войната) до 1 януари 1948 г., когато болестта ме принуди да се освободя от тази си работа.

На страниците на това списание аз трябваше през цялото време да водя борба с тези същите „левичари“, които никак не желяеха да се усмирят. „Доводите“ от тяхна страна принудиха „Правда“ още веднъж да се върне към прененка на тяхната линия в статия на първа страница от 10 септември 1937 г. под заглавие „Отлично да се знае географията“. В тази статия беше казано следното: „... беше време, когато в средата на работниците по просветата се разпространяваха антисъветски „левичарски“ теории, проповядвайки пренебрежително отношение към изучаването на географията. Те я свеждаха към искане да се ликвидира физическата география като наука и училищен предмет. В замяна на физическата география с нейната специфика и знанието на пространствените елементи „левичарите“, маскирайки се зад фразата, предлагаша икономическа география, която в техните представи се превръщаше в заучаване на схеми и социологически обобщения.“ Това изказване на „Правда“ има особено значение за това, защото в него се показват не само недостатъците на преподаването като зло което трябва да се изживее, но се посочваха също и носителите на това зло — „леви чарите“, без борба с които то очевидно не може да се изживее.

В тази борба с тях аз виждам и своята главна заслуга; без тази борба аз не можех и да създам своя учебник. Ако бях им се поддал, аз, както и те на времето си, щях да напиша „учебник“, по който не бива да се учи“.

Работейки над своя учебник вече повече от четвърт век, цялото време внимателно се вслушвах в истинската другарска делова критика и съм дълбоко благодарен за нея. Получаването на високата награда ме задължава към още по-упорита работа над своя учебник за по-нататъщното му подобряване.

Това е най-главното, което счетох за потребно да кажа във връзка с получаването на Сталинската награда за моя учебник.

Колкото се отнася до всичко останало, интересно предимно за учителите по география, мога да посоча своята статия в списание „География в школе“ (№ 2 и 4 от 1936 г.) под заглавие „Как работех над своя учебник и как трябва да се работи с него в училището“.

Б. А. ФЕДОРОВИЧ

Между хората на науката, удостоени със Сталинска премия през 1952 г., е геоморфологът Б. А. Федорович. Повече от 20 години той е изучавал с рядко усърдие пустините в Съветска Централна Азия. Преминал е хиляди километри пеша и с различни превозни средства: на кон, автомобил или със самолет.

В резултат на тези проучвания се явяват редица статии, чрез които Б. А. Федорович се очертава като един от най-големите геоморфолози — познавачи на релефа на пясъчните пустини.

От особено значение за обяснение геоморфологията на пясъчните пустини са следните статии:

Материали по морфологии Кара Кумов, Сб. „Кара Кумы“, Мат. комисии експед. исслед. АН СССР, вып. 20, Л. 1930.

Геоморфология Унгуза (от бугров Кырк Джульба до Аму Дары, Сб. „Кара Кумы“, Тр. СОПС АН СССР, серия Туркм., вып. 8, Л. 1934 а.

Туркменские Кара Кумы, их геоморфология и генезис. Тр. I. Всес. географ. съезда, вып. Э. Л. 1934 б.

Некоторые основные положения о генезисе и развитии рельефа песков. Изв. АН СССР, серия географ. и геофиз., 1940, № 6 (по същия въпрос в серия географ. и геофизическая, 1940 а № 6).

Роль ветра в формировании песчаного рельефа пустынь. Тр. И-та географии АН СССР, т. 36, 1940 б. и т. н.

В тези статии Федорович се явява привърженик на еоличната теория за образуването на пясъчните пустини.

Чрез неговата критика върху привържениците на ерозионната теория за образуване на пустините той изтъква като главен формообразуващ фактор на релефа на пясъчните пустини еоличната дейност.

Редица формулирани от него положения се явяват като основа за обяснение образуването и развитието на главните земеповърхни форми в пустините. Ще приведем някои от по-важните негови схващания.

Релефът на пясъците извънредно точно фиксира както турбулентната структура на ветровете, така и техния режим. Този релеф се явява като отпечатък на циркулацията на атмосферата върху земната повърхност.

Посредством релефа на пясъците в редица случаи може да се открие не само динамиката на приземните въздушни слоеве, но в някои случаи да се съди и за общата циркулация на атмосферата. По такъв начин изучаването на релефа на пясъците се явява нов метод за познаване процесите на аеродинамиката сред природни условия.

Чрез материалите, добити при картиране на пясъчния релеф, Федорович набелязва посоката на линиите на антиклиналния гребен в Азия.

Голямата заслуга на Федорович се състои и в това, че той пръв е поставил широко проблемата за произхода на пясъчнопустинния релеф, а именно релефът на пясъците зависи от различните елементи на географската среда — ветров режим, количеството на пясъка, климатичните условия, възрастта на релефа и дейността на човека.

Всестранното упознаване на пустинята го е подпомогнало да напише научно-популярната книга „Лък пустъни“ — „Ликът на пустинята“, за която е удостоен с високата Сталинска награда. За ценността на книгата говорят множеството обстойни рецензии в съветския географски печат от вестите познавачи на Централна Азия В. А. Обручев, Е. М. Мурзаев и В. Кунин.

В своето първо издание книгата е излязла през 1948 г. в обем 216 стр., а второто издание е излязло през 1950 г. в 248 стр. В това издание към текста са прибавени две нови глави — Пустинният прах и Азиатските пустини във от СССР.

Федорович е изучавал релефа и геологията, грижливо е наблюдавал закономерностите при разположението на формите, своеобразната хидрография, климата, растителността и човека.

Достойнството на книгата се състои в това, че е достъпна за най-широк кръг читатели, като същевременно различните въпроси са изложени на нивото на съвременната наука. С тази книга той е дал поетически разказ за природата на пустините и за човека, който ги побеждава.

Обрисувана е пустинята с оглед на бъдещето, където при плановете строителство чрез изобилните води, напояващи жадните пясъци, ще се развие селското стопанство; вятърът и слънцето ще бъдат използвани като енергетични ресурси, а полезните изкопаеми ще послужат като основа за развитието на промишлеността.

Според Федорович пустините са богати области, но само в този случай, ако в тези области господства строго обмислено и чрез опита проверено планово стопанство; ако там живее и се труди човек, който е ликвидирал с експлоатацията на човек от човека, ако цялото богатство, което се получава в пустините, отива за повдигане общото благосъстояние на трудещите, а не за обогатяване на група феодала.

Нека да оставим авторът да ни разкаже своя опит при написването на тази прекрасна книга.

„В началото на 1947 г. получих предложение от Държавното издателство за културно-просветна литература да напиша брошура за усвояването на пустините в размер 5 коли. По редица причини дълго време не се решавах да приема това предложение, но когато нахвърлих плана на работата, желанието да пиша на тази тема надви всички останали доводи. В месеца на отпуската написах основния текст на природната част, а когато през лятото на 1947 г. пътувах в Къзъл-Кум и Кара-Кум, идеята за тази книжка все повече и повече ме завладяваше. През зимата в свободното време можах да допиша и останалата част, но материалът беше извънредно много, за да може да се помести в предложения обем.

Не можах да откъсна въпросите за усвояването на пустините от изясняване характера на тази природа, за усвояването на която трябва да се пише.

Съветската география съвсем не е описателна наука. По-голямата част от моите двадесет и пет годишни експедиционни изследвания в Средна Азия и Казахстан е посветена на разрешаването на различни практически задачи. И всякога, изучавайки една или друга област, наблюдавайки гигантския размах на нейното съвременно стопанско строителство, не може да не се замислим върху възможностите на нейното по-нататъшно развитие. Толкова е радостно бъдещето на нашата родина, която върви по пътя на построяването на комунизма, че не може да не вълнуват съветския човек тези въпроси. Ето защо това бъдеще намери отражението си и в моята книга.

Обаче нашият живот се развива така бурно, че коя да е книга, даже обърната с лице към бъдещето, изостава спрямо живота. Така се получи и в дадения случай. Не успяха още да брошират книгата, когато беше публикувано историческото постановление на Министерския съвет на СССР и ЦК на ВКП (б) от 20 октомври 1948 г. „За плана на полезащитните горски насаждения, внедряване на тревополния сеитбооборот, строителство на езера и водоеми за обезпечаване високи и устойчиви реколта в степните и горско-степни райони на европейската част на СССР“.

В първото издание можа да се добави само много малко във връзка с това постановление.

За практическото осъществяване на постановлението за полезащитните горски насаждения бяха широко привлечени научни работници от различни специалности. Об-

стоятелството, че трябваше да взема участие в тази работа, ми даде възможност да осветя тези въпроси по-подробно във второто издание, където влезе също така написаният по-рано, но непубликуван в първото издание раздел за задграничните пустини в Азия и наново дописаните глави за пясъка и праха. Когато вече новият текст беше даден в издателството, бяха публикувани постановленията на Министерския съвет на СССР за строителството на Главния туркменски канал и Сталинградския канал.

Допълненията в текста на моята книга можаха да станат след това само частично. Пак се получи така, че животът изпревари и второто издание на книгата.

Това, че за книгата „Ликът на пустинята“ ми е присъдена висока награда — Сталинска премия, — ме задължава към работа върху тази книга, за да може в следващото ѝ издание грандиозните работи по коренното преобразяване на природата на пустините, провеждащо се чрез изграждане на Главния туркменски канал, да получи необходимото отражение.“

И. Иванов